

YU ISSN 0027-8084

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXIV/3

**БЕОГРАД
1980.**

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXIV (нова серија)

Св. 3

САДРЖАЈ

Јован Суботић као граматичар (ИРЕНА ГРИЦКАТ)	95—106
О граматичкој информацији и семантичкој идентификацији у великом описном речнику (ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК)	107—114
О дефиницијама у Речнику САНУ (МИЛОРАД ДЕШИЋ)	115—128
Нека размишљања о класификацији и о промени глагола у савременом српскохрватском језику (ТАТЈАНА П. ПОПОВА)	129—138
Још о класификацији српскохрватских глагола (МИТАР ПЕШИКАН)	139—146

Језичка култура

Нека размишљања о стандардизацији нашега језика (АСИМ ПЕЦО)	147—152
Бринемо ли се довољно о језику (ДРАГО ЂУПИЋ)	152—161
О значењу придева <i>йисмен</i> (АСИМ ПЕЦО)	161—163
Дистинктивна вредност придевских облика <i>йисан</i> , <i>йисани</i> и <i>йисмен</i> , <i>йисмени</i> (ЕГОН ФЕКЕТЕ)	163—169
Једна непотпуна синтагматска детерминација (ДРАГО ЂУПИЋ)	169—172
Језик песника (ЈОРДАН МОЛОВИЋ)	172—173
О неким питањима из области норме књижевног језика (уз прилог Ј. Моловића) (СЛОБОДАНКА БОШКОВ)	173—177

Када говоримо о његовању језичке културе и њеном подизању, не мислимо да је она данас таква да представља пад у односу на оно што смо већ имали. Напротив, језичка култура се подиже на виши ниво, али она у одговарајућој мјери не прати наш општи друштвени и културни развој. Иначе, ми управо данас имамо књижевност какву никада до сада нијесмо имали, наравно и у квалитету; имамо изузетно много средстава информисања (центара радија и телевизије, дневних и других листова), од којих нека систематски и методички раде на развијању језичке културе (на жалост, таквих није много); имамо веома богату и доста квалитетну периодику итд. Образовање становништва је достигло такав обим да нећемо много деценија морати да чекамо па да све генерације буду са средњим образовањем (ако ликвидирамо противуречност коју зовемо неписменошћу). То су резултати који сами собом доносе нов квалитет у језичкој култури грађана уопште. Међутим, ниво те културе код нас у цјелини није у сразмјери са општим достигнућима као предусловом за добру језичку културу, односно за организовани рад на њеном даљем развијању и подизању на виши ниво.

Јавна ријеч (писана или усмена) код нас је учинила такав продор да су се комуникације умногостручиле. Скоро цјелокупно становништво је ангажовано у одвијању самоуправних процеса; никада нијесмо имали толико говорника и толико оних који пишу. Томе, међутим, није у правој мјери саображена култура изражавања, тј. речена или писмено формулисана мисао. Раширена је појава нејасног стила, компликованог изношења мисли, често се потроши много папира да се каже нешто што је по својој природи једноставно. Али, казивање као да је обиљежено конфузијом, непотребном, тј. сувишном употребом страних ријечи, конструкцијама које нијесу у духу доброг народног језика и литературе настале на његовој основи. То казивање је у великој мјери лишено граматичке правилности и стилске финоће. Ради се, дакле, о чудној противуречности: на једној страни је богатство могућности за култивисање израза, а на другој — језик постаје нејасан, замршен, некњижеван. То нам снижава језичку културу. А имамо много услова да тај процес снижавања зауставимо и више организовано се побринемо за квалитетнију језичку комуникацију свих врста и нивоа.

Драго Ђујић

О ЗНАЧЕЊУ ПРИДЕВА ПИСМЕН

У последње време у нашој штампи често се сусрећемо са придевом *писмен/писмени*, било да је реч о онима који још нису овладали вештином писања, било да је реч о једном од значења овога придева у свакодневной употреби.

Када је реч о онима који још нису овладали вештином писања, тј. који још нису научили да пишу (и читају), подаци које нам нуди дневна штампа никако нису охрабрујући. Тешко се помирити са чињеницом да ми у девету деценију овога века улазимо са великим бројем оних који не знају писати и читати. И, што је још горе, тај број се односи на млађе од тридесет година. Такав баласт ми смо наследили из ранијих времена. Послератне године су препуне борбе против аналфабетизма. Учесници у тим акцијама сетиће се да смо ми у тој борби постизали завидне резултате. Број аналфабета тада се смањило, и те како. Подаци који нам се данас нуде о том злу, просто запрепашћују. Поставља се питање: откудa то зло? Ко је за то крив? Без икакве сумње свакоме је јасно да нема социјализма у друштву неписмених. Самоуправљача поготово. То значи да је неписменост класни непријатељ самоуправног социјализма. Та два појма никако не могу ићи заједно.

Али, има и други проблем који је, рекло би се, данас актуелан, а односи се на значење придева писмен/писмени. У дневној штампи, наиме, појавила су се различита мишљења о томе да ли у школама имамо писане вежбе, задатке или писмене вежбе, задатке. Раније је било речи само о писменим задацима. Данас се јавља и синтагма: писани задатак. Шта од тога двога прихватити?

Придев *писмен*, како читамо у Рјечнику хрватскога или српскога језика који издаје Југославенска академија знаности и умјетности у Загребу, изведен је „наставком *-ен* од основе именице *писмо*“. Његово значење је вишеструко: а) онај, који припада писму, који је у свези с писмом; б) писан, написан, изјављен, обзнањен писмом, исправом; ц) онај, који зна писати (и читати); д) књижеван; е) онај, у којему се чувају писма; ф) шарен. . . (Рјечник ЈАЗУ, књ. IX, стр. 880).

Друго овде наведено значење: писан, написан, изјављен писмом — често је заступљено у свакодневној употреби. Одатле и: писмени задатак, писмени поднесак, писмено обавештење и сл. Али, а то такође треба истаћи, овај придев све више се употребљава и када се жели истаћи квалитет онога што је написано. У том значењу писан и писмен нису синоними. Писано је све оно што се словима преноси на хартију или какав други материјал, а писмено је само оно што је написано у духу постојећих језичких правила. Дакле, није свеједно да ли је нешто само написано или је уз то и коректно написано. Истина, ми смо до сада имали за оба та значења у употреби искључиво придев писмен. Због тога нам смета измена која се данас ту појављује. А не би требало да се око тога споримо. Ко жели, може и даље да употребљава устаљене синтагме: писмени задатак, писмена вежба; али не би требало осуђивати ни оне који ту желе да унесу извесне новине и да разграниче значења придева писмен и придева писан. Свако ће се сложити да није све што је написано и лепо написано и не би се за све то могло рећи да је писмено. То вреди и за наше ђаке. Уз то, ми и данас говоримо о: писаним рефератима, из-

вештајима, молбама. А говоримо и о: писаној заоставштини, писаним споменицима и сл. Дакле, и раније је придев писани био у употреби. Ако бисмо више обраћали пажње управо на писменост онога што је написано, лакше бисмо се кретали кроз шуму дописа, написа и прописа. Нажалост ту има доста написаног а мало писменог.

Да ове значењске измене нису ништа ново у језику, то није потребно ни доказивати. Да се у то уверимо довољно се присетити значења неких речи какво налазимо код Вука и значења које те речи имају данас, првенствено у језику урбаних средина (уп. нпр. значења речи књига и кола). Због тога не би требало да нас збуњује ни разграничавање на значењском пољу придева *писмен* и *писан*. Та два придева могу бити истозначни, али не морају бити истозначни. Писан/писани има шире значењско поље од придева писмен/писмени. Писаног има доста у нашем животу, али је мало ту писменог. Уколико се у таквим синтагмама жели истицати само начин на који се нешто саопштава, то јест: не говорном речју него писаном речју, ту сасвим лепо одговара и придев: писани, уколико, пак, такав начин изношења мисли тежи и за квалитетом, за оценом онога што се даје писаним путем, ту више одговара онај други придев: писмен. Ако бисмо прихватили такво значењско разграничавање ових двају придева, дали бисмо већи значај писмености као квалитативној осбини онога што је написано. А, то није потребно ни доказивати, мало је онога што се данас напише за које бисмо могли рећи и да је писмено написано. Другачије речено, овим раздвајањем писменог од писаног скренули бисмо, можда, пажњу онима који много пишу и на ту страну њихове писане речи. А то не би било сувишно. Поготово данас када нас са свих страна засипају бројним рефератима и извештајима у којима се тешко сналазе и најписменији.

А. Пецо

ДИСТИНКТИВНА ВРЕДНОСТ ПРИДЕВСКИХ ОБЛИКА ПИСАН, ПИСАНИ И ПИСМЕН, ПИСМЕНИ

На једно сасвим конкретно питање које се ту и тамо поставља у вези са неким облицима наведеним у наслову, на такво као што је: треба ли и ваља ли употребљавати придев *писмени* у изразима као што су: *писмени задатак*, *писмена вежба* и сл. или би, пак, било боље уместо придева *писмени* употребити придев *писан* (дакле: *писана вежба*, *писани задатак* из српскохрватског језика итд.) једва да је могуће одговорити изравно са — да или не, а да се прелодно не уоче извесне чињенице које овај проблем осветљавају целовитије.

Сумња у ваљаност придева *писмени* у спрези са именицама типа *задатак*, *вежба*, *тест* и др. (које се често срећу у школском животу) проистиче, у ствари, из схватања семантичке вредности придева *писмен*.